

Želimir Periš

Kako se na gumnu vrši žito

(Priča iz knjige: Gracija od čempresa)

Moja je mater glavna narikača u selu. Kad netko umre, kad njezin ili njegov gubitak treba oplakati, kuca se na vrata naše kuće. Nisu ni druge narikače loše, al je moja mater glavna. Ona plače i jauče od iskrene boli, udara se u prsa i hvata za glavu, gleda u nebesa i gleda u zemlju, zove pokojnicu ili pokojnika po imenu, pita se kako će njezini mili bez nje ili bez njega, proziva i samog Boga pa ga pita zašto, zašto si nas ostavio bez naše voljene ili našeg voljenog.

A onda je umrla Simina Bojka. Simo je došao u našu kuću i donio komad pršuta.

– Silvo, – rekao je mojoj materi – Silvo, nariči, ali ne spominji mene, Boga ti jebem.

Za Simu bi moj učitelj pisanja rekao da je direktan čovjek.

– Zašto, Simo, majko moja, kako da te ne spominjem? Jadna ti je Bojka, ti si joj sve na ovon svitu bio.

– Evo ga, jebemu sveca, već počinješ. Prestani! Ne spominji mene u naricanjima, jer ako me spomeneš, čuće za mene sam Bog i spustiti se doli na zemlju ka što mi je i reka. Mene ne spominji!

A moja mater, ni dva ni tri, nego odmah popu na ispovijed. I malo o ovome, malo o onome, pokazalo se da nema druge, nego da mora biti da je Simo ubio svoju Bojku. Jer već se u našem selu događalo da grom pogodi čovjeka. Ali nikad triput sjekirom.

Kad je mene zapalo da napišem priču o tome, prvo sam se morao osigurati da me Simo ne otkrije. Jer ova je priča mogla završit u raznim rukama i svašta bi ljudi mogli pročitati u njoj, pa ako i dođe do Sime, važno mi je da on ne zna da sam to ja napisao. Zato sam promijenio imena likova. Simo se zvao Andrija, po svom ćaći. Njegova žena Milka, a moja mater Violeta. Moja mater voli ime Violeta, misli da je vrlo gospodsko i da odmah, čim se zoveš Violeta, znači da si gradsko dijete, da imaš lijepe haljinice i cipelice i ideš u važne škole i učiš svirati klavir. Moja mater ne žali ni za cipelicama ni za klavirom, ali sigurno bi joj bilo drago da je nazovem Violeta. A ja pišem, pa mi i ne treba ime. Moj me učitelj pisanja uči kako onaj koji piše ne mora pisati o sebi, nego o drugim ljudima. Tako sam ja počeo pisati ovu priču.

Jednoga vrućeg ljetnog dana, dok su oblaci plovili po nebu, skakavci skakali po travi, a žabe kreketale u potocima, Josipov mali Pere, što mu je za dvi godine bilo krenuti u školu, vriskajući se vratio iz polja. Da je vidio mrtvacu. Da di? Da iza Tomića vinograda. O, jadna moja Marjeta, počela je odma plakati stara Marjetina mater, jer se Marjeta nije to jutro vratila s ispaše, a cijele je noći grmjelo. Kad u nas grmi, ljudi se sklone pod koji zaklon i čekaju jutro pa se u selo vrate tek ujutro. A dogodilo se, ne jednom, da ih grom pokosi na tome našem brdu, pa se nikad ne vrate. Brda su ovdje kod nas gola, nema stabla, sve samo sitno grmlje, pa kad hodaš tuda

po oluji, grom nema koga nego tebe pogoditi. Zato se u ovom kraju uvijek puno vjerovalo u Boga i imalo jedan poseban odnos s njim. Pred Bogom se ništa nije skrivalo i uvijek mu se glasno molilo. Jer nema mjesta gdje Bog tako često i tako precizno pogađa sve koji su mu nevjerni.

Diglo se cijelo selo na noge i trči za Tomića vinograda, a tamo, u isušenu jarku leži Bojka, Simina žena. Al rekao sam da ću ih zvati Andrija i Milka. Leži Milka mrtva, noge joj raširene, a kosa spaljena. Grom, nema što drugo biti. A vidjeli odma ljudi kako joj je glava skoro na dva dijela raspolovljena. Mora da je strašna zla u glavi imala kad ju je Bog tako kaznio. U našem selu Bog nikad ne ubija nevine. Anđelku, strinu mi od mog prijatelja Jerka, ubio je jer se kurvala. Tako nam je Jere ispričao da im je ćaća rekao kad su ga pitali zašto je Bog uzeo njihovu strinu. Al njemu nije za vjerovati jer ga je moj ćaća na svoje oči vidio kako je živog zelembaća pojeo i da mu je otad zauvijek ostao zelen jezik. Pešu je Bog ubio jer je bio pijanac. To je ono što smo mi znali, ali Bog zna puno više. I ne ubije uvijek gromom. Silvanu, od kuće Jonića, što su u selu odma iza brda, Bog je zadavio jedne noći u krevetu. Isto da se kurvala. U nas Bog najmanje voli kurve. A ne voli ni djecu. Koliko je samo djece mrtve porodilo. U nas je doktor daleko, a i nema svako viška pršuta, pa žene često same porađaju. Jedino im je pri ruci stara Rešipeta, što je otkad zna za sebe bila primalja svoj djeci u kraju. A Bog odma zna vrijedi li kome doći na svijet i tko će biti dobar, a tko zao. Pa sreže zlo u korijenu. Tako je to u našem kraju.

Moj učitelj pisanja kaže da najbolje priče piše život, i da, ako želimo pisati, moramo pisati o sebi i o svom životu. Moj život nije neki zanimljiv, ustvari, najzanimljivije što mi se dogodilo bilo je to kad sam se upisao u školu pisanja. Moji nisu imali dovoljno pršuta da me upišu za doktora, a nisam dovoljno pametan u matematici da idem za inženjera. Zato su me dali za učitelja. Završim li škole bit ću i ja učitelj u školi na Cukinom dolu di idu djeca od prvog do četvrtog razreda. Svi će me pozdravljati s gospodine učitelju i donosit mi pršute ako njihovoj djeci ne ide matematika. Zato matematika i je tako teška, govori moj ćaća. Jer car nema para da učiteljima plati poštene novce, pa su zato smislili da matematika bude što teža, da učenici ne mogu proći donesu koji pršut učitelju. To je ko taksa, ta matematika, rekla bi moja mater, a ćaća bi rekao: šuti luda glavo i mišaj tu puru. Da šta je taksa nego matematika. Brojke i postotci, da pošten narod ni ne zna koliko su mu ukrali.

Pop je za sprovod lijep govor smislio. Govorio je o gospodinu našem Isusu Kristu i njegovu poslanju na našu tvrdu zemlju kojim nas je sve spasio. Pa je govorio o vječnoj milosti Gospodinovoj, ali i ognjenom paklu koji čeka sve one koje zgriješe, a ne pokaju se. Jer se pred Bogom nitko ne može sakriti. Jer Bog sve vidi i sve zna, i svaku našu misao zna, i samo nam Bog može suditi. A tko se ne pokaje, tko zle misli ima i podle planove kuje, ko je pokvaren u srži, njih Bog gromom pogodi! Kao našu dragu i voljenu ženu i majku, susjedu i prijateljicu, Milku – tu pop pokaže na ožalošćenu obitelj i prijatelje.

Onda je napravio dva križa u zraku, pomolio se, svi su rekli amen i Violeta, moja mater iz priče, mogla je početi.

– O, jadna naša Milka, zašto si nas ostavila jadne da plaćemo za tobom! O, jadna naša Milka, što te Bog uze od nas mladu, jadni ti smo bez tebe! O, jadna naša Milka, što će tvoja dica bez tebe, jadna ti su! O, jadna naša Milka, što će tvoj Andrija bez tebe...

Tu Andrija prokune i vikne na moju mater da ušuti i da ne spominje ime njegovo Bogu. Moja mater ga nit čula nit poslušala nego nastavi i dalje jaukati i u prsa se rukama udarati, ali Andrija istupi do nje i nogom je udari u rame, tako da se ova izvrne na zemlju.

– Ne spominji me Bogu, Isusa ti jebem!

– Andrija, ostavi jadnu ženu na miru. – sad se javi pop da ga smiri.

– Ti, pope, šuti! – Andrija uperi prst u popa. – Ti, pope, šuti jer ću sve ispričati, sve ću reći, samo da znaš. Zato ti je bolje da šutiš, jesi me razumija, jebem ti iruda i sve svece! – Andrija onda pljune pokraj grobne rupe i ode s groblja, a neke se žene prekriže. U našem se selu puno psuje Boga. To je zato jer ovdje s Bogom imamo jedan poseban odnos i uvijek pričamo s njim direktno. I naš pop kaže da je nekad bolje ružne stvari reći nego ružne stvari napraviti. I još kaže da Bogu nije draga ružna riječ, ali bolje je i ružno reći nego podlo šutjeti. Bog još nije zbog psovke ubio, zato svi znamo da nam Bog riječi oprašta, ako se iskreno pokajemo. Nigdje Bog nije tako blizu zemlji kao u našem kraju.

Kad je Andrija otišao, pop priđe mojoj materi i pomogne joj dignuti se. Rekao joj je da bilo dovoljno, dobro je naricala, ne treba više. A moja mater zna da za pokojnu nije dovoljno suza palo pa je nastavila naricati tiho, da je niko osim mene ne čuje. Rekla je: – O, jadna naša Milka, jadna li si za grihe zemaljske što ti smrtni ljudi božju pravdu kroje. – Moja mater zna da se pokojne mora oplakati, jer ako ne proliješ suze za onima koji su otišli, onda je ko da nisu ni vrijedili dok su živjeli.

Sutra su došli žandari popisati nesreću. Primio ih je pop u župnom dvoru, narezao im pršuta i sira i ulio crnog vina.

– Opet grom? – rekao je jedan žandar.

– Božja je volja nedokučiva. – rekao je pop.

Pojeli su pršut i sir, popili vino, pa ih je Josipov mali Pere, što mu je za dvi godine bilo krenuti u školu, odveo iza Tomića vinograda do isušena jarka di je pronašao mrtvakinju. Žandari su pogledali suhu zemlju što je popila krv, nešto progundali pa izvadili duvan. Jedan je upalio žigicu, pripalio sebi, pa pripalio kolegi, pa otesao žigicu i bacio na zemlju.

– Nema tu ništa. – rekao je jedan.

– Jebeš im mater. – rekao je drugi.

Popušili su duvane, bacili i zgazili. Jedan se išao popišati, a drugi je još malo gledao crvenu mrlju.

– Sveto, jebemu iruda, koliko smo duvana popušili? – viknuo je ovaj što je gledao zemlju ovom što je pišao.

– Dva, jebemu mater.

– A kolko smo žigica zapalili?

– Jednu, jebemu mater. Šta sad oćeš?

– A tu su dvi izgorene žigice.

Sad se i drugi vrati pa i on gleda zemlju. Josipov mali Pere, što je dotad stajao po strani priđe da i on vidi tu drugu žigicu.

– Milki je grom kosu zapalio. – rekao je mali Pere.

– Bjež u pičku materinu, mali, ovo nije za tebe! – prvi žandar izvadi novi duvan i pripali novom žigicom. – Što misliš? – pita drugoga.

– Jebeš im mater.

U nas i žandari puno psuju. Žandarski je posao najgori koji može biti. Car ih tjera da sve nečistoće svijeta čiste. Kad treba nekom uzet kuću jer nije caru platio taksu, eto ti žandara da ga mlate pendrecima dok ne iziđe. Kad treba smirit narod što kamenuje prozore pročelnikove kuće što im je prepisao djedovinu na sebe, eto ti žandara da ih mlate pendrecima dok se ne razbježe. Kad je bilo koja nevolja koja caru nije mila, eto ti žandara. Al sreća od našeg sela do Cukinog dola ima tri sata kolima, pa žandari i ne dolaze kad ne moraju. A moraju jedino kad opet opali grom.

Idućeg jutra u selo se vratila Marjeta što se tri dana nije vratila s ispaše. Hodala je iza ovaca, u jednoj je ruci nosila zaklanu kokoš, a u drugoj krvavu sjekiru. Mater ju je pljusnula odmah pred svima na ulici: – Di si ti, prostakušo jedna, tri se dana kurvaš po brdima, priznaj! Oooo, Bože, što si mi dao ovu nevjernicu, što si me prokleo s ovom nesretnicom, Bože, reci mi! – Onda je uzela kokoš i pitala jel to od strica Ljube. – Evala mu, stavit ću za juhu.

Marjeta je utjerala ovce u tor i otišla popu sa sjekirom. U našem se selu uvijek ide popu. Kad se žensko treba poroditi, tu je stara Rešipeta, što je otkad zna za sebe bila primalja svoj djeci u kraju. Kad se krava razboli, tu je Antin Đonde što je jedini iz našega kraja išao u škole učiti za doktora. Vratio se poslije tri godine s bradom i kožnatim čizmama, ali bez diplome. Njemu nitko ne bi da mu ranu previje, al ga isto zovu kad se krava razboli. Za sve ostale stvari tu je pop. Nas pop i tuži i sudi. Uči nas kako je pravo i kako se treba raditi, sve s božjom milošću. S njegova oltara uvijek grmi ista riječ: božji sud. Ko o čemu, naš pop o božjem sudu.

Kad mu je Marjeta došla s krvavom sjekirom odma ju je stavio na ispovijed. Marjeta je ispovjerala da je vodila ovce na ispašu pa završila kod strica Ljube, u Penićima, jer da je stric uvijek dobro primi, a nije to samo zbog strica nego ima jedan momak u Penićima što ga zagleda. Onda je morala ispovjediti kakve misli ima o tom momku, sve u detalje, a pop je vagao koje su misli dopuštene, a koje nisu. Mladaj su curi i one onakve misli nekad dopuštene i normalne, rekao joj je pop i dogovorio da će otići u Peniće, pričati s ćaćom tog momka.

– A sikira? – pitala ga je Marjeta već pred vratima župnog dvora.

– Koja sikira?

– Ova što sam je našla na putu pored crnog panja. – A crni panj je baš na pola puta između našeg sela i Tomića vinograda di su našli Milku. To je panj jednoga starog hrasta kojeg je pogodio grom još prije nego što sam se ja rodio. Bog kažnjava i grijehe stabala, nitko ne prođe bez božjeg suda. Tako je to u našem kraju.

– Pusti sikiru, to ću ja naći čija je. – rekao je pop i zatvorio vrata.

U školi imam tri učitelja. Jedan me uči pisati, njemu moram napisati priču. Jedan me uči fiskulturi, njemu moram sedamdeset krugova oko ledine istrčati. A treći me uči računu. Taj je najteži. U školu me ćaća na magarcu odveze u ponedjeljak, a dođe po mene u utorak. Tamo ujutro pišem priču, trčim oko ledine i učim račun, a popodne čistim dvor i školsku kuću i plijevim župni kukuruz. U školi nas ima osam, a osim mene iz našeg je sela i moj prijatelj Jerko. Ako prođem sve predmete, iduće ću godine ići u školu u Cukin dol. Tamo te ćaća dovede u ponedjeljak, a vraća tek u petak. Kad me spusti s magarca, ćaća uvijek kaže: – Idi i uči, skupo me tvoja škola košta. A vratiš li mi se s bradom i čizmama, noge ću ti polomit, Boga ti jebem, jel ti jasno?

Jerka su njegovi htjeli dati za doktora, njemu ćaća ima veliko stado ovaca i deset svinja. On uvijek kaže da je on najviše htio ići za popa, jer njegov ćaća uvijek govori da popima ništa ne fali. Imaju i jesti i piti, a bogami ne fali im ni pičke, al da njegovi nisu htjeli ni čut o tome. Jere kaže da je jednom naš pop došao kod njih i pitao mu ćaću kako to da ima toliko sinova, a nijednog nije dao popima, ali da mu je njegov ćaća spakirao dva pršuta i da poslije pop nije ništa govorio.

Jednoga vrućeg ljetnog dana, dok su oblaci plovili po nebu, skakavci skakali po travi, a žabe kreketale u potocima, pop je došao u našu kuću praznih ruku.

– Silvo, – rekao je mojoj materi – sutra je Simin ukop. Lipo mu nariči jer nema ko drugi za njim plakati.

Simo i Bojka nisu imali djece. Neki su rekli da Bojka nema kukova za ponijeti dijete, a drugi su rekli da Simo samo rakiju trusi, a neće svoju ženu. To je zato što Simi nije bila mila njegova Bojka. Njegov ćaća Andrija dogovorio se s njezinim ćaćom i oženili su ih a da Simi nije bilo pravo jer je zagledao jednu drugu selu s Višnjica. Poslije je Bojka znala kukati po selu da njezin Simo udari po rakiji pa da jaše do Višnjice, nema ga po cijele noći. Simo bi se vratio i ako je čuo da je pričala po selu, dobro bi je izmlatio. Rekao joj je, da ako još jednom čuje da je komu što rekla, da će je udavit. Bog je to sve čuo, zato je prošle noći, dok je Simo pijan spavao u svom krevetu, došao silom nebeskom u njegovu kuću i nožem mu srce probo.

Kad je umro nije imalo kome ostati njegovo polje, pa je po zakonu pripalo župi, a župa će za polovicu žita dati polje na obradu kome najviše treba i ko ima sinova za okopavati.

Simu su pokopali jednog ponedjeljka dok sam ja bio u školi. A kad sam se vratio nitko ni riječi o tome nije htio reći.

Otkad je Simo umro više nisam morao izmišljati imena za svoju priču. A to što ga je rano uzeo Bog značilo je da je moja mater bila u pravu kad je rekla da je on sjekirom rascopao svojoj Bojki glavu. Mater kaže da i drugi tuku svoje žene, pa ih Bog zato ne kažnjava. Ali kad krv poteče, Bog se naljuti i ognjem i mačem istjera pravdu, a ako je ljuta potreba onda i puškom.

Zato, kad su za dva dana došli žandari, nisu ponijeli samo pendreke, nego i puške. Tražili su popa, ali ga nisu mogli naći, jer je malog Pere ćaća Josip odvezao njega i Marjetu u Peniće, da razgovaraju s ocem onog momka što ga je Marjeta zagledala. U našem selu pop se brine da se

svi dobro ožene. Kad se dvoje ćaća ne mogu dogovoriti, onda dođe naš pop pa ih pomiri. Dobra ženidba svodi se na to da se procijeni pošten miraz. Kad se dogovore, mlada s mirazom dođe u četvrtak, a pop ih oženi u nedjelju.

Žandari su ostali čekati popa u župnom dvoru. Otvorila im je stara Rešipeta koja ima ključeve od dvora, jer ga čisti i kuha popu ručak i večeru. Narezala im je pršuta i sira, i nalila crnoga vina. Triput im je iznosila hranu na stol prije nego što je malog Pere ćaća Josip dovezao kola iz Penića. Na kolima je sjedio pop, a do njega uplakana i zavezana Marjeta. Kola nisu ni stala, a pop je već počeo vikati s njih: – Evo kurve babilonske! Evo grješnice što je božji čin uzela u svoje ruke! Stric joj Ljubo iz Penića priznao pred Bogom da nije bila u njega tri dana, nego samo jedan, a s krvavom se sikirom vratila poslije svoga kurbanja, eno je još u mom dvoru! Krvavi je kurvin ples imala kad je jednoj Bojki glavu tom sikirom prepolovila! Sve mi se pred Bogom ispovidila i kako se kurbala i kako je Simi nožem srce probola!

Žandari su izvadili puške i pitali je li to istina. Marjeta je rekla da nije. Malog Pere ćaća Josip je rekao da je. Pop je rekao da pod božjim nebom nema laži i da vode grješnicu odavde.

– Ispitaćemo je u žandarmeriji. Tovari je, jebemu mater! – Žandari uhvatiše Marjetu i odvukoše na svoja kola.

– Neka ti Bog sudi! – viknuo je pop za njom.

– Bog ovdje nikome ne sudi! Bog samo ubija, Boga vam jebem da vam jebem takvoga! – vikala je Marjeta u suzama.

– Čujte samo ta pogana usta koja Boga kunu! To je grješnica bezbožna eto vam dokaza svima! To je sotona iz pakla! – Žandari su potjerali svoje konje, a pop je i dalje vikao za njima.

Poslije se Marjetina mater klela da njezina kćer nije zla učinila, jer da nije ona ništa imala ni sa Simom ni s njegovom Bojkom. Marjetin je ćaća uzeo bačvu rakije i tri dana nije izlazio iz kuće. Kažu da su Marjetu pet dana ispitivali. Da joj nisu dali ni jesti ni piti dok ne prizna točno kako je bilo i otkud joj krvava sjekira. Petog im je dana pobjegla i skočila s drugog kata žandarmerije. Kad su je pokapali, moja joj je mater bila glavna narikača.

Tako sam završio ovu priču. Još prije sam otrčao sedamdeset krugova oko ledine pa mi je učitelj fiskulture dao biljeg. Račune nisam znao riješiti. Učitelj računa rekao mi je: – Nije matematika za svakoga. Ima li tvoj ćaća pršut? – Hvala Bogu ima, već šest mjeseci jedan pršut visi na tavanu samo za moju matematiku – tako sam i iz računa dobio biljeg. A priču sam pokazao učitelju pisanja.

– Nije ti ovo pametno što si pisao. – rekao mi je učitelj mrko. – Nije ti pametno. Tribaš pisati pametne stvari, a ne ovako. Jesi poludio, oćeš da ti ovo neko pročita? Ajde sad ove listove sve lijepo iskidaj i baci, pa ispočetka. Ono di si pisao kako žabe skaču, to je bilo dobro. Tako mi nešto napiši. Kako žabe skaču i kako vam je gore na brdu, šta radite. Kako na gumnu vršite žito, to mi napiši.

Imam samo jednu teku, ćaća bi me istukao kad bi parao listove. Teku je ćaća kupio kad je vozio u grad prodati vunu i nije mi nikad riječi rekao ni na to kako se trebam oblačiti ni kako se trebam češljati, ali mi je uvijek govorio da pazim na tu teku, jer da ga skupo moje škole koštaju.

Kad je on učio slova nisu teke imali ko danas, nego su crnim bobicama po kamenu pisali slova. I onda kad bi sutradan došli, boja bi izbljedjela, pa bi opet mogli pisati na istome mjestu. Tako im je isti kamen cijelu zimu potrajao, svašta se pametnoga po njemu pisalo, samo nije potrajalo nego do sutra. Zato nikad i nije naučio slova.

Ja sam pisati dobro naučio, jer što napišem mogu uvijek iznova čitati. Zato nisam htio iskidati listove, pa sam drugu priču odlučio napisati ovdje iza prve.

Jednog vrućeg ljetnog dana, dok su oblaci plovili po nebu, skakavci skakali po travi, a žabe kreketale u potocima, na gumnu moga ćaća i stričeva vršilo se žito. Morao je biti vruć dan, jer žito ne ispada ako je oblačno. Ćaća je zavezao dva naša konja za stup i šibom ih potjerao da trče ukrug po gumnu i gaze žito, a za to vrijeme ćaća i stričevi vilama vraćaju konjima pod noge što se raspe okolo. Kad se zrno pšenice odvojilo od slame, onda skinu gumno. Žene uzmu sita, grabe što su konji izgazili i bacaju u zrak da vjetar otpuše slamu, a zrna padnu natrag u sito. Onda se zrna prosnu pred nas djecu da rukama izvadimo slame što ostane među pšenicom.

Taman smo završili drugu ruku i muškarci su lopatama krenuli bacati novo žito, kad je do gumna došao Marjetin ćaća. Na njemu krožet od čoje cijeli iskidan i krvav, u ustima mu gori duvan, a u ruci letva s koje se cijedi krv.

– Dajte mi vina. – rekao je. Moja mu mater dohvati bukaru i natoči vina, a on ga iz jednog daha popije.

– Što je bilo, Filipe?

– Grom. Grom je bio. Udario na popa iz vedra neba. Pravo u glavu.

Svi su šutjeli i gledali letvu u njegovoj ruci.

– Bog mu presudio.

Marjetin ćaća vrati bukaru i ode dalje s krvavom letvom, a mi smo nastavili vršiti žito. Kad smo ovršili i zadnju ruku žita, ćaća i stričevi lopatama su skupili slamu i pljevu što su ostale od vršenja, a mi djeca nosili smo ih u ambar. Slama se složi u ambaru, pa se zimi daje konjima i ovcama za jest. Ništa se ne baca, ako nešto i nije dobro čovjeku, dobro je stoci.

Tako se kod nas na gumnu vrši žito.